

Tarik Ali

KNJIGA
O SALADINU

Prevela
Dijana Radinović

 Laguna

Naslov originala:

Tariq Ali
THE BOOK OF SALADIN

Copyright © Tariq Ali 1999
Translation Copyright © 2005 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Robin Blekbern

Sadržaj

Mapa: Bliski istok s kraja XII veka	10
Uvodne napomene	11
Rečnik manje poznatih reči i izraza	13

KAIRO

1. Na preporuku Ibn Majmona, postajem sultanov pisar od poverenja	17
2. Upoznajem Šadija, a sultan počinje u pero da mi kazuje svoja sećanja	23
3. Slučaj neobuzdane strasti: priča o Halimi i sultanova presuda	32
4. Evnuh ubija velikog sultana Zengija, a Saladinova porodica uspinje se na položaju; Šadijeva priča	41
5. Ibn Majmonova mudrost i njegove lekarije	51
6. Saladinova sećanja na dečastvo u Damasku; Šadijeva pripovest o tome kako je sultan prvi put poznao ženu	56
7. Praznik proleća u Kairu; erotski igrokaz senki u turkmenskoj četvrti	63
8. Priča o šeiku koji je primorao svoju sestru da se uda za njegovog ljubavnika kako bi ga zadržao u kući, i o strašnim posledicama po sve troje	69
9. Mladog Saladina ljubavnica napušta zbog starijeg čoveka i on se opija u krčmi; njegov stric Šerkuh, rešen da mu odvrati misli, vodi ga na kratak pohod za osvajanje Egipta; Saladin postaje vezir na dvoru fatimidskog kalifa	77

10. Susret sa Halimom u potaji; njena priča o životu u haremu i o izuzetnosti sultanije Džamile	94
11. Šadi i pripovest o slepom šeiku; Saladin priča kako je nadvladao svoje protivnike	102
12. Sultan odlazi u obilazak nove tvrđave, ali ga pozivaju natrag kako bi se sastao sa Bertranom Tuluškim, hrišćaninom jeretikom koji je pobjegao iz Jerusalima kako bi izmakao gnevu templara	111
13. Šadi iskušava odbojnost katara prema putenim uživanjima špijunirajući Bertrana Tuluškog; Džamila pripoveda o tome kako je Saladin pogazio Poslanikove zakone prolivši svoje seme po njenom stomaku	123
14. Smrt sultana Nurudina i prilika za Saladina	129
15. Uzroci Šadijeve potištenosti; priča o njegovoj nesrećnoj ljubavi	135
16. Upoznajem velikog naučenjaka Imadudina, čije me čudesno pamćenje zadivljuje	144
17. Neočekivano dolazim kući i zatičem Ibn Majmona kako bludniči sa mojom ženom	151

DAMASK

18. Upoznajem sultanove omiljene sinovce i slušam ih kako pričaju o oslobađanju Jerusalima	159
19. Šadi vrši obred obrezivanja Haliminog sina; smrt Faruk-šaha	166
20. Halima napušta Džamilu i slama joj srce	172
21. Džamila napušta Damask i vraća se u očevu palatu u nadi da će povratiti svoj spokoj; Saladin oboleva i ja hitam kod njega	184
22. Sultan iskazuje svoju besmrtnu mržnju prema Rejnaldu Šatiljonskom; Šadijeva smrt	191
23. Pogubljenje izdajnika; Osama zabavlja sultana uzvišenim mislima i golicavim pričama	198
24. Kalifovo pismo i sultanov odgovor, potpomognut Imadudinovom diplomatijom i inteligencijom; Džamilin govor o ljubavi	208
25. Sanjam Šadija; sultan priprema rat	214

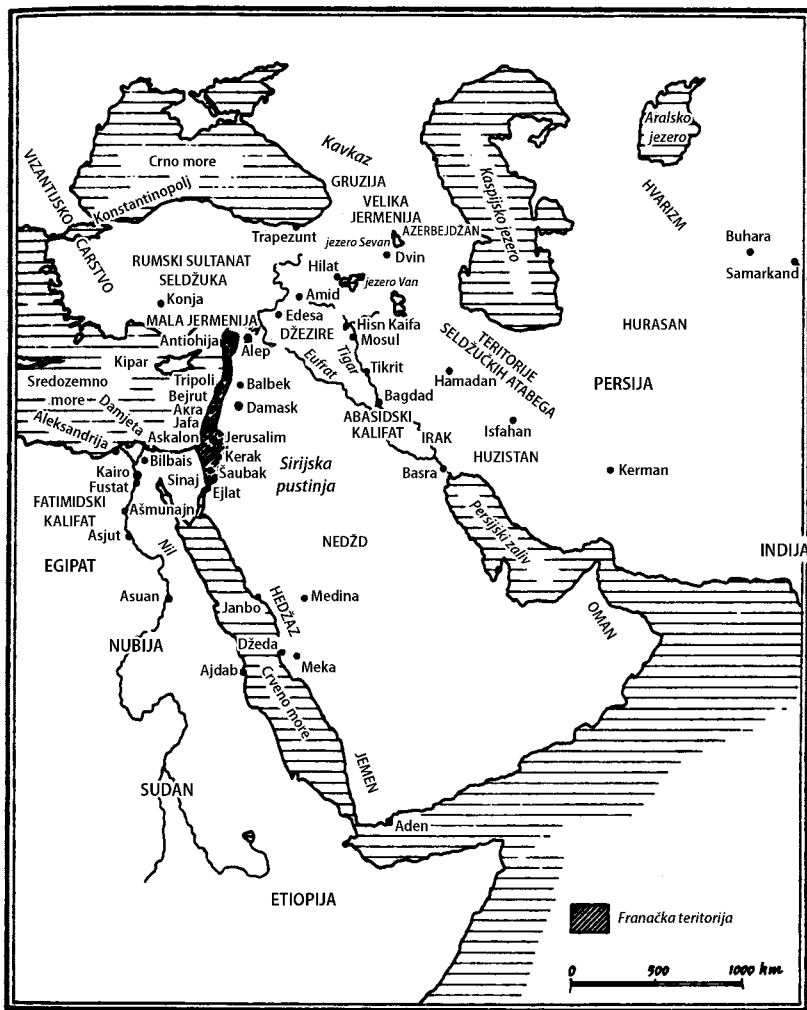
JERUSALIM

26. Sultan podiže logor i vojnici sa svih strana njegove carevine počinju da se okupljaju	227
27. Priča o evnuhu Amdžadu i o tome kako je uspeo da ima snošaj uprkos svojoj onesposobljenosti	235
28. Stižu nam vesti o razdoru među Francima	243
29. Uoči bitke	248
30. Hatinska bitka	253
31. Sultan razmišlja o Zubejdi, slavuju Damaska	261
32. Poslednje ratno veće	267
33. Saladina pozdravljaju kao velikog osvajača, ali on odlučuje da ne zauzima Tir uprkos Imadudinovom savetu da to učini	271
34. Halima umire u Kairu; zle glasine okrivljuju Džamilu	280
35. Nadomak Jerusalima, pišem pismo puno poleta svojoj dobroj ženi u Kairu	289
36. Saladin osvaja Jerusalim; Imadudinu zapada za oko prelepi prevodilac Kopt; Džamila se miri sa uspomenom na Halimu	293
37. Alepski kadija drži propoved u džamiji; sultanu stiže pismo od Bertrana Tuluškog; moja porodica živa je spaljena pri upadu Franaka u Kairo	301

PISMA IBN MAJMONU

38. Sultan se raduje mome povratku; Ričard od Engleske preti Tiru; Imadudin boluje od ljubavi	311
39. Franačka kuga vraća se u Akru i Saladin je utučen; poverava mi svoje najdublje sumnje	318
40. Pad Akre; Imadudinova priča o Ričardu Lavljem Dupetu; smrt Tekijudina	324
41. Lavlje Dupe vraća se u Englesku, a sultan se povlači u Damask	331
42. Oproštaj od sultana	339

Bliski istok s kraja XII veka

Uvodne napomene

Svaka romansirana rekonstrukcija života neke istorijske ličnosti nameće piscu naročit problem. Treba li zanemariti stvarne istorijske činjenice u interesu dobre priče? Smatram da ne treba. Zapravo, što se više ponire u izmišljeni unutrašnji život junaka, to je važnije ostati veran istorijskim činjenicama i događajima, čak i u slučaju krstaških ratova o kojima hrišćanski i muslimanski hroničari često pružaju sasvim različita tumačenja onoga što se zaista dogodilo.

Pad Jerusalima u Prvom krstaškom ratu 1099. zaprepastio je islamski svet koji je bio na vrhuncu svoje moći. Damask, Kairo i Bagdad bili su veliki gradovi sa više od dva miliona stanovnika različitih nacija i vera – napredne urbane civilizacije u vreme kada broj žitelja Pariza i Londona nije prelazio pedeset hiljada. Kalif u Bagdadu bio je zaprepašćen lakoćom kojom je varvarska najezda pregazila islamsku vojsku. Usledila je duga okupacija.

Salah el Din (zapadnjačkim ušima Saladin) bio je kurdski ratnik koji je 1187. godine povratio Jerusalim. Glavni muški likovi ove priče zasnovani su na istorijskim ličnostima. To su sam Saladin, njegova braća, njegov otac, stric i sinovci. Pripovedač i Šadi plod su moje mašte i za njih preuzimam potpunu odgovornost.

Ženski likovi – Džamila, Halima i ostale – svi su izmišljeni. Žene su tema o kojoj srednjovekovna istorija obično ne govori. Saladin je, kako nam je rečeno, imao šesnaestoricu sinova, ali ne postoje nikakvi zapisi o njihovim sestrama niti majkama.

Kalif je bio duhovni i svetovni vođa u počecima islama. Izvikivali su ga prvi sledbenici Poslanika.* Frakcijske razmirice unutar islama dovele su do suprotstavljenih težnji i stvaranja struje šiita, što je podelilo političke naslednike Muhameda. Muslimani suniti priznavali su bagdaskog kalifa, ali građanski rat i uspesi šiita dovele su do uspostavljanja fatimidskog kalifa u Kairu, a sunitsko krilo, koje su potisnuli Abasidi, doseglo je svoj vrhunac osnovavši kalifat u Kordobi, u muslimanskoj Španiji.

Saladinova pobeda u Egiptu dovela je do propasti dinastije Fatimida i podvela čitav arapski region pod nominalni suverenitet bagdaskog kalifa. Saladin je postavljen za sultana Sirije i Egipta i postao je najmoćniji vladar srednjovekovnog arapskog sveta. Kalifat u Bagdadu konačno je uništila mongolska vojska 1258. godine, a ponovo je uspostavljen tek u Otomanskom carstvu.

Tarik Ali
jun 1998.

* Sledbenici nebeskih knjiga – muslimanski naziv za sve narode koji imaju svetu knjigu. (Prim. prev.)

Rečnik*

Andaluzija	islamska Španija
asasini	pripadnici sekte šiita
atabeg	visoki dostojanstvenik
<i>banj</i>	hašiš
<i>chogan</i>	polo
Čaba	sveti kamen u Meki
gazija	islamski ratnik
hadis	kazivanja Poslanika Muhameda; priče o njegovom životu
hamam	kupatilo
Isa	Isus
Junani	Grk
kadija	muslimanski sudija sa izuzetnom moći da sačuva red i zakon u gradu
<i>khamiriyya</i>	dionizijska oda radostima vina
Kuds	arapski naziv za Jerusalim
<i>kutba</i>	propoved petkom u džamiji
mamluk	rob
Misir	Egipat

* Ovaj rečnik arapskih pojmova sastavni je deo romana i pisac ih u tom obliku koristi u knjizi. Neki od tih pojmova ustaljeni su u našem jeziku i podležu gramatičkim pravilima, pa su dati u onom obliku u kome ih mi koristimo. Ostale reči prevedene su jer ih je bilo nemoguće prilagoditi. Tek poneki izraz dat je u originalu i objašnjen u fusnoti radi lakšeg praćenja. (Prim. prev.)

Musa	Mojsije
<i>mušrif</i>	kontrolor finansija
Rumi	Rimljanin; rimski
<i>saqalabi</i>	beli rob
Šam	Sirija
<i>tamr</i>	vino od urmi

KAIRO

JEDAN

*Na preporuku Ibn Majmona
postajem sultanov pisar od poverenja*

Godinama nisam pomislio na svoj stari dom. Mnogo je vremena prošlo od onog požara. Moja kuća, moja žena, ćerka, dvogodišnji unuk – svi zatočeni u vatri poput životinja u kavezu. Da sudbina nije drugačije htela, ni od mene ne bi ostala ni šaka pepela. Koliko sam samo puta pozeleo da sam se i ja zadesio tamo, sa njima u ropcu.

Bolne su to uspomene. Duboko ih potiskujem. A ipak, danas, kada počinjem da pišem ovu pripovest, slika te proklete sobe u kojoj je sve i započelo ponovo mi se živo javlja pred očima. Pećine našeg pamćenja zaista su neverovatne. Nešto davno zaboravljeno, skriveno u mračnim ćoškovima, odjednom izbije na svetlost dana. Sada sve vidim. Javlja mi se u mislima jasno kao da je i samo vreme stalo.

Bilo je to jedne hladne zimske noći u Kairu, godine 1181. prema hrišćanskom kalendaru. Sa ulica je dopiralo samo mjaukanje mačaka. Rabin Musa ibn Majmon,* stari prijatelj naše porodice i naš samoime-novani lekar, navratio je u moju kuću posle posete kadiji El Fadilu, koji se loše osećao poslednjih nekoliko dana.

Taman smo večerali i u tišini pijuckali čaj od nane. Cela soba bila je zastrta debelim, šarenim ćilimima, sa razbacanim jastucima u svili i kadifi. Veliki okrugli mangal prepun ćumura goreo je na sredini sobe i isijavao blage talase toplote. Opruženi na podu, videli bismo odsjaj vatre u kupoli nad nama, pa bi se činilo kao da i samo noćno nebo gori.

* Musa ibn Majmon – rabin Moša ben Majmon, poznat kao Majmonid (1135–1204), jevrejski filozof i lekar. (Prim. prev.)

Razmišljao sam o našem pređašnjem razgovoru. Moj prijatelj pokazao je i svoju ljutitu i žučljivu stranu, što me je vrlo iznenadilo, ali i umirilo. Naš svetac bio je tek običan smrtnik kao i svi drugi. Masku je navlačio samo pred tuđincima. Razgovarali smo o okolnostima koje su ga navele da pobegne iz Andaluzije i otisne se na petnaest godina dugo putovanje od Kordobe do Kaira. Deset godina proveo je u gradu Fesu, u Magrebu. A tamo je čitava porodica bila primorana da se pretvara kako su sledbenici Poslanika islama. Sećanje na to srdilo je Ibn Majmona. Obmana ga je ljutila. Laž je bila protivna njegovoj prirodi.

Nikada ga ranije nisam čuo da tako govori. Primetio sam promenu u njemu. Oči su mu sevale dok je govorio, ruke je stisnuo u pesnice. Pitaو sam se da li mu je to iskustvo izazvalo nedoumice oko religije, naročito oko vladajuće religije, vere nametnute oštricom mača. Prekinuo sam tišinu.

„Ibn Majmone, je li moguć svet bez vere? Naši su preci imali mnogo bogova. Svoju veru u jednog boga koristili su kao izgovor za ratovanje protiv onih koji su se klanjali drugome. Sada imamo samo jednog boga i opet se, iz nužde, moramo boriti zbog njega. Znači, sve se svelo na rat zbog tumačenja. Kako tvoja filozofija objašnjava ovu pojavu?“

Moje ga je pitanje zabavilo, ali pre nego je uspeo da mi odgovori, začu se glasno kucanje na vratima i osmeh mu nestade s lica.

„Očekuješ li nekoga?“

Odmahnuh glavom. On se nagnu napred da ugrije ruke nad mangalom. Obojica smo se umotali u vunenu ćebad, ali nam je i dalje bilo hladno. Predosetio sam da je ovaj zakasneli gost došao radi mog prijatelja.

„Samo sluga nekog moćnika ovako kuca“, uzdahnu Ibn Majmon. „Možda se kadiji stanje pogoršalo, pa ću morati ponovo da ga obiđem.“

U sobu je ušao moj sluga Ahmed sa bakljom koja mu je podrhtavala u ruci. Za njim uđe čovek srednjeg rasta, neupadljivih crta lica i svetloriđe kose. Bio je umotan u ćebe i hodao je blago hramljući na desnu nogu. Opazih kako strah prelete preko Ibn Majmonovog lica kada ustade i pokloni se posetiocu. Nikada ranije nisam video ovog čoveka. Zsigurno nije bio kadija, njega sam poznao.

Pridigoh se i ja i poklonih. Moj se posetilac osmehnu kada vide da ga nisam prepoznao.

„Izvinjavam se što smetam ovako kasno. Kadija mi je kazao da je Ibn Majmon u gradu i da će prenoćiti u tvom časnom domu. Ja sam u kući Isaka ibn Jakuba, je li tako?“

Klimnuh glavom.

„Nadam se“, reče neznanac i blago se nakloni, „da ćeš mi oprostiti što dolazim ovako, bez najave. Ne pruža mi se često prilika da susret-nem dva velika učenjaka u jednom danu. Dugo sam se premišljao hoće li mi više goditi rani počinak ili razgovor sa Ibn Majmonom. I odlučio sam da će mi njegove reči biti od veće koristi nego san. I tako dođoh ovamo.“

„Svaki Ibn Majmonov prijatelj dobrodošao je u moj dom. Molim te, sedi. Možemo li da te ponudimo tanjirom čorbe?“

„Mislim da će ti to prijati, Zapovedniče hrabrih“, reče mu Ibn Majmon blagim glasom.

Tek tada shvatih da je preda mnom sultan. Beše to Jusuf Saladin glavom i bradom. U mome domu. Padoh na kolena i dodirnuh mu stopala.

„Oprosti mi što te ne prepoznah, Presvetli. Tvoj rob moli za oproštaj.“

On se nasmeja i podiže me na noge.

„Ne marim mnogo za robove. Suviše su skloni pobunama. Ali bio bih ti zahvalan za malo čorbe.“

Malo kasnije, pošto se okrepio, zapitao me je za poreklo zemljanih posuda u kojima je čorba poslužena.

„Nisu li napravljene od jermenske crvene gline?“

Klimnuh glavom, iznenađen.

„Moja je baba imala posuđe veoma slično ovome. Iznosila ga je samo o venčanjima i sahranama. Rekla mi je da potiče iz njenog sela u jermenskim planinama.“

Kasnije te noći, sultan objasni Ibn Majmonu kako mu je potreban pisar u koga može imati poverenja. Želeo je da pronađe nekoga kome bi u pero kazivao svoja sećanja. Njegov sekretar bio je suviše zaokupljen kojekakvim spletkama. Nije mu se moglo u potpunosti verovati. A i umeo je da iskrivi smisao rečima tako da mu posluže u budućim smutnjama.

„Ti dobro znaš, prijatelju moj“, reče sultan gledajući Ibn Majmona pravo u oči, „da postoje vremena kada su nam životi svakog trenutka u opasnosti. Okruženi smo dušmanima. Nemamo vremena da razmišljamo ni o čemu drugome osim o opstanku. Tek kada mir zavlada, čovek može sebi da priušti taj luksuz da se osami sa svojim mislima.“

„Kao, na primer, sada?“ upita ga Ibn Majmon.

„Kao sada“, promrmlja sultan. „Potreban mi je neko kome mogu da verujem, osoba koja se neće ustručavati da otkrije istinu kada se pretvorim u prah i pepeo.“

„Poznajem jednu osobu kakvu Presvetli traži“, reče mu Ibn Majmon, „ali postoji mala nezgoda. Ti se nikada ne zadržavaš dugo u jednom gradu. Ili će pisar morati da te prati na tvojim putovanjima ili ćeš morati da potražiš drugog u Damasku.“

Sultan se nasmeši.

„Što da ne? A i treći grad je na vidiku. Nadam se da ću uskoro posetiti i Kuds. Tako da će mi možda biti potreban i treći pisar. U svakome gradu po jedan. A kako sam ja tvorac, potrudicu se da se ne ponavljam.“

Moj prijatelj i ja zanemesmo od čuda. Nismo mogli da prikrijemo uzbuđenje, a činilo se da to godi mom uzvišenom gostu. Jerusalim – Kuds u islamskom svetu – bio je zaposednuti grad. Franci su se uzoholili i osilili. Sultan je upravo objavio, i to u mojoj kući, kako namerava da istera neprijatelje.

Više od šest desetleća, mi, koji smo oduvek živeli na ovim prostorima, i Franci, koji su došli preko mora, neprestano smo se krvili. Jerusalim je pao u njihove ruke 1099. godine. Stari grad bio je razrušen i razvaljen, a ulice natopljene muslimanskom i jevrejskom krvlju. Tu je sukob između varvarskog i našeg sveta bio suroviji nego u primorskim gradovima. Svi muslimani i Jevreji su pobijeni. Vernici po džamijama i sinagogama užasnuli su se kada se vest o ovim zverstvima pronela zemljom. Proklinjali su varvare sa zapada i kleli se da će im se osvetiti za ovo bezočno zločinство. Možda je sada kucnuo taj čas. Možda je mirna samouverenost ovog čoveka opravdana. Srce mi poskoči u grudima.

„Moj prijatelj, Ibn Jakub, čijem si domu večeras učinio čast svojom posetom, Presvetli, jedan je od najpouzdanijih učenih ljudi u našoj

zajednici. Ne znam nikoga ko bi mogao da ti bude bolji pisar od njega. Nikome ni reč neće kazati.“

Sultan me je dugo posmatrao.

„Jesi li voljan?“

„Tvoj sam sluga, Zapovedniče vernih. Uz jedan uslov.“

„Kazuj.“

„Pročitao sam mnoštvo knjiga o carevima iz prošlosti. Vladar se obično prikazuje kao bog ili kao đavo, već prema tome piše li hroniku njegov dvoranin ili neprijatelj. Takve su knjige bezvredne. Kada su istina i neistina tako isprepletane, na jednom mestu, teško ih je razlučiti. Želim da mi presvetli sultan dopusti da mu postavljam pitanja koja će mi pomoći da razjasnim značenje pojedinih događaja iz njegovog života. To možda neće ni biti potrebno, ali svi mi znamo kakve brige nosiš na plećima i ja...“

On me prekinu smehom.

„Možeš da pitaš šta god poželiš. Imaćeš tu povlasticu. Ali možda ti neću svaki put dati odgovor. To je moja povlastica.“

Poklonih se.

„Kako ćeš stalno dolaziti u carske dvore, naši susreti neće ostati tajna, ali cenio bih smotrenost i tačnost. U mom okruženju postoje takvi, uključujući i našega dragoga kadiju El Fadila, koji će ti zavideti. Na kraju krajeva, i naš je El Fadil nadaren pisac, i to veoma cenjen. On bi svakako bio kadar da zapiše ono što mu budem kazivao. Ali njegov je jezik previše kitnjast, suviše sladunjav za moj ukus. On zaoigrane priču sa previše krasnih reči, pa joj je ponekad teško uhvatiti pravi smisao. Poigrava se rečima poput opsenara.“

Želim da zapisuješ moje reči što je tačnije moguće, bez ikakvog ulepšavanja. Dođi sutra u palatu, pa ćemo rano započeti s radom. A sada te molim da nas ostaviš nakratko jer bih želeo da se posavetujem sa Ibn Majmonom u vezi sa jednim ličnim pitanjem.“

Izašao sam iz sobe.

Sat vremena kasnije, otišao sam da ih upitam žele li još jedan tanjir pileće čorbe i začuh glasno i jasno reči svoga prijatelja.

„Često sam govorio tvome kadiji kako treptaji naše duše, ono što osećamo duboko u sebi, izazivaju velike promene u našem zdravlju. Svako osećanje koje uznemirava Presvetlog trebalo bi da se stiša. Treba mu otkriti uzrok i izlečiti ga. Jesi li mi sve kazao?“

Odgovora nije bilo. Nekoliko trenutaka kasnije sultan napusti svoju kuću. Nikada se više nije u nju vratio. Njegove sluge redovno su dolazile donoseći poklone mojoj porodici, ovce ili koze za proslavu muslimanskog praznika Fitir kojim se obeležava Ibrahimovo* žrtvovanje.

Od te noći, pa do dana kada je krenuo za Jerusalem, viđao sam sultana svakodnevno. Ponekad me ne bi puštao da idem kući, pa su mi dodeljene odaje u palati. Narednih osam meseci moj život je bio potpuno posvećen sultanu Jusufu Saladinu ibn Ejubu.

DVA

*Upoznajem Šadija, a sultan počinje
u pero da mi kazuje svoja sećanja*

Ibn Majmon me je upozorio da je sultan ranoranilac. Budio se pre osvita, uzimao abdest* i ispijao šolju tople vode, pa bi pojahao konja i otišao u brda Mukatam, malo izvan grada. Tu se podizala tvrđava. Sultan, i sam proučavalac arhitekture, često bi se suprotstavljao glavnom neimararu. Samo je njemu bilo znano da razlog podizanja ove nove građevine nije bio da se Kairo odbrani od Franaka, već da se sultan odbrani od ustanka svetine.

Ovaj grad bio je čuven po nemirima. Brzo se širio i privlačio svakojake skitnice i nezadovoljnike. Iz tog razloga, Kairo je plašio vladare.

I ovde je sultan isprobavao svoje veštine, kao i svoga konja. Ponekad bi sa sobom poveo i Afdala, svog najstarijeg sina. Dvanaestogodišnjem Afdalu ovo je bio prvi duži boravak u Kairu. Sultan je koristio to vreme da obuči dečaka umeću i politici ratovanja. Na kraju krajeva, dinastije se stvaraju ili gube na bojnom polju. Saladina su ovome naučili njegov otac Ejub i stric Šerkuh.

Kada se sultan tog jutra vratio, ja sam ga već čekao. Dodirnuh čelo u nemi znak pozdrava.

„Stigao si baš u pravi čas, Ibn Jakube“, reče on sjahavši. Zarumenjom i znojavom, oči su mu sijale kao u deteta. Na licu su mu se očitovali radost i zadovoljstvo.

„Ovo je dobar znak za naš posao, prijatelju moj. Okupaću se, pa ću ti se pridružiti na doručku u biblioteci. Imaćemo sat vremena pre nego što kadija dođe. Šadi će te odvesti tamo.“

* Abdest – ritualno pranje muslimana pred molitvu. (Prim. prev.)

* Ibrahim – Avram. Starozavetni lik, „otac mnoštva“ naroda, poštovao je Boga tako odano da je bio spreman da na njegov zahtev prinese na žrtvu svog sina Isaka, ali ga je Bog u tome sprečio i poslao mu u poslednjem trenutku ovna da ga žrtvuje. (Prim. prev.)

Jedan stari kurdski ratnik devedesetih godina, brade bele kao planinski sneg, uhvati me za lakat i polako povede do biblioteke. Usput je pričao o sebi. Bio je sluga sultanovog oca mnogo pre nego što se Jusuf rodio, i mnogo pre nego što su se Ejub i njegov brat Šerkuh spustili s brda u ravnice Mesopotamije.

„Ja, Šadi, naučio sam tvog sultana da jaše i rukuje mačem kada mu nije bilo ni osam godina. Ja, Šadi...“

U nekim drugim okolnostima, pažljivo bih slušao starca i zapitki-vao ga o svemu i svačemu, ali tog dana misli su mi odlutale. Prvi put sam se našao u palati i bilo bi glupo poreći da sam bio silno uzbuđen. Moja je zvezda odjednom zablistala. Postaću osoba od poverenja najmoćnijeg vladara našega sveta.

Odvedoše me u najčuveniju privatnu biblioteku u našem gradu. Samo knjiga o filozofiji bilo je više od hiljadu. Sve se ovde moglo naći, od Aristotela do Ibn Rušda,* od astronomije do geometrije. Ibn Majmon ovamo je dolazio kada je želeo da prouči lekarske recepture El Kindija, Sahlana ibn Kejsana i Abula Fadla Davuda. I naravno, samog majstora, El Razija, najvećeg od svih. Baš ovde je Ibn Majmon želeo da se njegove knjige i rukopisi čuvaju posle njegove smrti.

Kad uđoh u biblioteku, njena me veličina očara, pa se ubrzo zanesoh u uzvišene misli. Ove knjige, tako prelepo povezane, bile su riznica znanja prikupljanog stolicima. Nalazio se tu i jedan poseban odeljak sa knjigama koje se nigde drugo nisu mogle pronaći, dela proglašena jeretičkim. Drugim rečima, knjige koje su mogle da probude uspavane umove. Mogle su se naći jedino u čitaonicama javne biblioteke i to samo ako biste prema bibliotekaru bili izuzetno široke ruke. Pa čak se ni tada nije mogla dobiti svaka knjiga.

Recimo, knjiga *Sirat el Bekri*** Abula Hasana el Bekrija nestala je iz svih knjižara i biblioteka. Jedan propovednik u džamiji El Azhar osudio je tu knjigu, životopis Poslanika islama, kao potpunu izmišljotinu. Na svakoj džumi*** petkom govorio je pravovernima kako El Bekri gori u paklu zbog svog bogohuljenja.

* Ibn Rušd – Averoes (1126–1198), španski muslimanski filozof i lekar poznat po odbrani Aristotelove i neoplatonske filozofije. (Prim. prev.)

** *Sirat el Bekri* – Bekrov put. (Prim. prev.)

*** Džuma – glavna muslimanska molitva petkom. (Prim. prev.)

A sada je ta prokažena knjiga ležala preda mnom. Ruke su mi podrhtavale dok sam je vadio sa police i čitao uvodne rečenice. Meni se činila sasvim u skladu sa doktrinom. Bio sam toliko zanet u čitanje da nisam primetio ni pognuto telo Šadija, koji se klanjao na sedžadi* okrenutoj u pravcu Meke, niti nenajavljeni dolazak sultana. Prekinuo je moje sanjarenje.

„Sanjati i znati bolje je nego moliti se i živeti u neznanju. Slažeš li se sa mnom, Ibn Jakube?“

„Oprosti mi, Presvetli care, samo sam...“

On pokaza rukom da sednemo. Donesoše doručak. Sultan je bio zamišljen. Odjednom sam se uznemirio. Jeli smo u tišini.

„Koji je tvoj način rada?“

Iznenadio me je.

„Nisam siguran da razumem šta me pitaš, Zapovedniče hrabrih.“

On se nasmeja.

„Hajde, hajde, prijatelju moj. Ibn Majmon mi reče da proučavaš istoriju. Govorio je s mnogo hvale o tome kako pokušavaš da izradiš istoriju sopstvenog naroda. Zar je toliko teško odgovoriti na moje pitanje?“

„Radim po metodu velikog Tabarija. Pišem isključivo po hronološkom redu. Proveravam verodostojnost svake važne činjenice tako što razgovaram sa onima koji imaju neposredna saznanja. Kada prikupim nekoliko priča o istom događaju, sa različitih izvora, obično ih sve prenesem čitaocu.“

Sultan prasnu u smeh.

„Sam sebi skačeš u usta. Kako može da postoji više viđenja jednog te istog događaja? Može da postoji samo jedno. Jedno istinito i nekoliko lažnih.“

„Presvetli priča o događajima. Ja govorim o istoriji.“

Sultan se nasmeši.

„Hoćemo li da počnemo?“

Klimnuh glavom i uzeh svoj pribor za pisanje.

„Hoćemo li da počnemo od početka?“

„Pa, valjda hoćemo“, promrmlja on, „pošto toliko držiš do hronologije. Čini mi se da će najbolje biti da počnemo od dana kada sam prvi put ugledao Kairo, šta ti misliš?“

* Sedžada – molitvena prostirka kod muslimana. (Prim. prev.)

„Od početka, o sultanu. Od samog početka. Tvog početka. Od tvojih najranijih uspomena.“

Imao sam sreće. Nisam bio najstariji sin. Zbog toga se od mene nije previše očekivalo. Bio sam uglavnom prepušten sam sebi i imao veliku slobodu. Moja pojava i ponašanje ni za koga nisu predstavljali pretnju. Bio sam sasvim običan dečak. Sada me vidiš kao sultana okruženog svim znamenjima moći. Zadivljen si i, vrlo verovatno, čak i pomalo uplašen. Bojiš se da će ti glava sleteti s ramena ako prekoračiš određene granice. Taj strah je razumljiv. Tako sultanova moć deluje na njegove podanike. Ali, ista ta moć može da preobrazi i najsitnijeg čoveka u osobu ogromnih razmera. Evo ti mene. Da si me poznao kada sam bio dečak i imao Šahan-šaha za najstarijeg brata, nikada ne bi ni pomislio da ću postati misirski sultan, i imao bi pravo. Sudbina i istorija udružile su se i učinile od mene ono što sam danas.

Jedina osoba koja je videla nešto u meni bila je moja baba po očevoj strani. Kada mi je bilo devet ili deset godina, videla je kako ja i moji drugovi pokušavamo da ubijemo zmiju. Deca kao deca, voleli smo da se međusobno nadmećemo u takvim budalastim igrama. Pokušavali smo da uhvatimo zmiju za rep, pa da je zavitlammo i smrskamo joj glavu o kamen ili, što su činili oni odvažniji među nama, da joj zdrobimo glavu petom.

Pošto je jednom prilikom pažljivo posmatrala taj prizor, baba me viknu.

„Jusufe! Jusufe ibn Ejube! Smesta dolazi ovamo!“

Ostali se dečaci razbežaše, a ja laganim korakom pođoh do nje očekujući čušku iza uвета. Moja je baba, tako mi je Šadi pričao, bila čuvena po svojoj plahovitosti. Jednom je ošamarila mog oca kada je već bio odrastao čovek. Niko se nije usudio da zapita šta je bio razlog takvom ispadu pred svima. Otac je izašao iz sobe i kažu da majka i sin nisu razgovarali čitavih godinu dana. Na kraju je on bio taj koji se izvinio.

Na moje zaprepašćenje, baba me zagrlila i poljubi u oba oka.

„Ti si neustrašiv, sine, ali budi oprezan. Neke zmije mogu da te ujeduju čak i kada ih držiš za rep.“

Sećam se da sam se smejao od olakšanja. Ispričala mi je jedan san koji je usnila pre nego što sam se rodio.

„Još si bio u majčinom stomaku. Sećam se da si se strašno ritao. Tvoja se majka ponekad žalila kako joj se čini da će roditi ždrebe. Jedne noći, usnila sam kako ogromna zmija, tolika da bi mogla i čoveka da proguta, gmiže prema tvojoj majci, koja je nepokrivena ležala na suncu. Tvoja mati otvori oči i počne da se preznojava. Htela je da se pomakne, ali kao da je bila prikovana za zemlju. Zmija je lagano gmizala prema njoj. A onda se tvojoj majci stomak, poput ulaza u nekakvu čarobnu pećinu, iznenada otvori. Izađe detence s mačem u ruci i jednim jedinim silovitim udarcem odrubi zmijurini glavu. Onda pogleda u majku i vrati se u stomak. Bićeš ti veliki ratnik, sine moj. Tako je zapisano u zvezdama, a sam će te veliki Alah voditi.“

Moj otac i stric smejali su se babi i njenim budalastim snovima, ali već toga časa njeno tumačenje povoljno je delovalo na mene. Ona me je prva ozbiljno shvatala.

Njene su reči sigurno imale nekakvog dejstva. Posle ovog događaja, opazio sam kako je Esedudin Šerkuh počeo pažljivo da me posmatra. Lično se zauzeo u mojoj obuci u jahanju i mačevanju. On me je naučio svemu što znam o konjima. Shvataš li ti, Ibn Jakube, da ja znam poreklo svakog čuvenog konja u našoj vojsci? Vidim, iznenađen si. Prićaćemo o konjima neki drugi put.

Kada sklopim oči i razmišljam o svojim najranijim uspomena, u mislima mi se najpre jave ruševine starih grčkih hramova u Balbeku. Čovek zadrhti od divljenja i strahopoštovanja pred njihovom veličinom. Kapije koje su vodile u dvorište ostale su netaknute. Zaista su bili građeni za bogove. Moj otac, kao predstavnik velikog sultana Mosula, bio je zapovednik utvrđenja i zadužen za njegovu odbranu od sultanovih protivnika. U tome sam gradu odrastao. Neka da se zvao Heliopolis, a stari su narodi tu obožavali Zevsa, Hermesa i Afroditu.

Kao deca, delili bismo se u grupe kod nogu njihovih kipova i krlili se jedni od drugih. Ništa kao ruševine ne može toliko da raspali dečju maštu. Bilo je nekakve čarolije u tom starom kamenju. Voleo sam da sanjarim o pradavnim vremenima. Do tada je svet drevnih naroda za nas predstavljao zagonetku. Obožavanje idola za nas je bila

najgora jeres, ono što su Alah i naš Poslanik uklonili iz sveta. Pa ipak, ti hramovi, a naročito likovi Afrodite i Hermesa, bili su veoma lepi.

Uživao sam razmišljajući o tome koliko bi uzbudljivo bilo da smo živeli u to vreme. Često smo se prepirali oko bogova. Ja sam bio pristalica Afrodite, a moj stariji brat, Turhan-šah, voleo je Hermesa. Što se tiče Zeusa, od njegove statue samo su još stopala ostala i nisu bila naročito privlačna. Mislim da su ostatak njegovog kipa upotrebili za zidanje utvrde u kojoj smo tada živeli.

Šadi je pokušavao da nas zastraši i otera od tih ruševina plašeći se da bi nas ti ostaci prošlosti mogli iskvariti. Bogovi su mogli da pretvore čoveka u kip ili šta drugo, a da mu ostave razum. Izmišljao je raznorazne priče o tome kako su se džinovi, demoni i ostali bezbožni stvorovi okupljali kod tih ruševina u vreme punog meseca. Neprestano su smišljali kako će da ugrabe i pojedu decu. Na tom su mestu džinovi, tokom vekova, pojeli na stotine, pa i na hiljade dece, pričao nam je on svojim dubokim glasom. A onda bi, opazivši strah na našim licima, ublažio svoje reči. Nama niko neće naškoditi pošto nas čuvaju Alah i Poslanik.

Šadijeve priče činile su nam to mesto još privlačnijim. Zapitkivali smo ga o tim bogovima, a neki od učenih ljudi u biblioteci govorili su bez zazora o starim narodima i njihovim verovanjima. Njihovi bogovi i boginje bili su nalik ljudima. Svađali su se i voleli i imali i druga ljudska osećanja. Od nas su se razlikovali samo svojom besmrtnošću. Živeli su večno na svojim nebesima, mestu sasvim drugačijem od našega raja.

„Jesu li oni i sada na svojim nebesima?“, sećam se da sam jedne noći upitao babu.

Ona se razbesne.

„Ko ti puni glavu takvim budalaštinama? Tvoj otac će mu jezik odseći. Oni su oduvek bili samo statue, šašavo dete. Ljudi iz tih vremena bili su glupi. Obožavali su idole. U našem delu sveta, Poslanik je, pokoj mu duši, konačno uništio i te statue i njihov uticaj.“

Sve što su nam govorili samo je snažilo našu opčinjenost kipovima. Ništa nas nije moglo sprečiti da odlazimo tamo. Jedne noći za vreme punog meseca, starija deca, sa mojim bratom na čelu, rešila su da odu do Afroditinog svetilišta. Nisu nameravali da povedu i mene, ali ja sam ih čuo kako se došaptavaju i zapretio da ću ih tužiti

babi. Brat me je šutnuo iz sve snage, ali je uvideo kolika im opasnost preti ako me ne povedu.

Ta noć beše hladna. Iako smo se umotali u ćebad, zubi su mi cvotkali, a vrh nosa mi je utrnulo. Čini mi se da nas je bilo šestoro ili sedmoro. Polako smo se, uplašeni, iskrali iz tvrđave. Sećam se kako su se deca žalila što me je dvaput priteralo da stanem i zalijem korenje starog drveta. Kako smo se približavali Afroditi, pouzdanje nam je raslo. Ništa se nije čulo osim huka buljina i laveža pasa. Nikakvi se džinovi nisu pojavili.

Međutim, kad stupismo u dvorište hrama okupano mesečinom, začusmo neke neobične zvuke. Umalo nisam umro od straha i pribio sam se čvrsto uz Turhan-šaha. Čak je i on bio preplašen. Počeli smo da se prikradamo mestu odakle su dopirali zvuci. A tamo nam se ukazala Šadijeva gola stražnjica, a on se njihao napred-nazad dok mu je vrana kosa vijorila na vetru. Imao je snošaj kao magarac i kada smo shvatili da je to on, nismo mogli da se suzdržimo. Smeh nam se prolo mi praznim dvorištem i pogodi Šadija kao mač. On se okrenu i obasu nas psovka. Svi pobegosmo. Sutradan ga moj brat presrete.

„Džinova guzica učinila nam se sinoć odnekud poznata, je li, Šadi?“

Saladin zastade i poče da se smeje. Slučaj je tako hteo da je Šadi tog trenutka ušao u biblioteku noseći poruku. Pre nego što je uspeo da progovori, sultan se još više zasmeha. Zbunjeni sluga preletao je pogledom s jednog na drugog, a ja sam s teškom mukom uspeo da zadržim ozbiljno lice iako sam se u sebi kidao od smeha.

Sultan objasni Šadiju o čemu je maločas pričao. Ovaj pocrvene, besno kaza nešto Saladinu na kurdskom, pa izlete napolje.

Sultan ponovo prasnu u smeh.

„Zapretio je da će mi se osvetiti. Ispričaće ti neke priče iz moje mladosti u Damasku za koje je siguran da sam ih zaboravio.“

Naš prvi sastanak bio je završen.

Izađosmo iz biblioteke, a sultan mi dade znak da ga sledim. Hodnici i odaje kroz koje smo prolazili bili su ukrašeni svakojakom svilom i

brokatom, ogledalima optočenim zlatom i srebrom. Svako svetilište čuvali su evnusi. Nikada nisam video toliku raskoš.

Sultan mi nije davao mnogo vremena da se divim. Hodao je brzim korakom, a haljina mu je leljala od žustrih pokreta. Uđosmo u dvoranu za primanja. Nubijski stražar sa sabljom o pojasu poklonio se dok smo ulazili. Sultan sede na uzdignuti podijum prekriven purpurnom svilom, sa mnoštvom jastučića od atlasa i zlatnog brokata.

Kadija je već došao u palatu da podnese svoj izveštaj i posavetuje se sa sultanom. Pozvaše ga u dvoranu. Kada je ušao i poklonio se, ja se podigoh da izađem. Na moje iznenađenje, sultan mi reče da ostanem. Želeo je da pažljivo slušam i beležim sve što je od značaja.

Često sam viđao kadiju El Fadila na ulicama grada, okruženog pratnjom i slugama, simbolima vlasti i moći. Oličenje države. Taj je čovek predsedavao divan-ul-inšom, državnim većem, i starao se da u Misiru sve teče glatko i po propisima. Služio je fatimidske kalife i njihove ministre sa istom revnošću kojom je sada služio čoveku koji ih je zbacio. On je bio otelovljenje trajnosti misirskih ustanova. Sultan mu je verovao i kao savetniku i kao prijatelju, a kadija se nikada nije ustezao da mu da neželjeni savet. On je, takođe, pisao zvanična i privatna pisma pošto bi mu sultan u kratkim crtama naznačio šta želi da kaže.

Sultan me predstavi kao svog naročitog i ličnog pisara. Ustadoh i duboko se poklonih kadiji. On se nasmeši.

„Ibn Majmon često priča o tebi, Ibn Jakube. Veoma ceni tvoju učenost i tvoje umeće. Meni je to dovoljno.“

Naklonih mu se u znak zahvalnosti. Ibn Majmon me je upozorio kako bi me kadija vrlo lako mogao ukloniti sa ovoga sveta ukoliko mu se moje prisustvo ne dopadne ili ako se oseti ugroženo.

„A moje odobravanje, El Fadile?“, upita ga sultan. „Zar ono ništa ne znači? Prihvatam da nisam tako veliki mislilac i pesnik kao ti, niti filozof i lekar kao naš dragi prijatelj Ibn Majmon. Ali svakako ćeš priznati da umem dobro da procenim čoveka. Ja sam odabrao Ibn Jakuba.“

„Presvetli se ruga svome slugi poniznom“, uzvratio mu je kadija s pomalo dosade u glasu, kao da je hteo da pokaže kako danas nije raspoložen za takve igre.

Posle tih sitnih čarki u kojima nije više dozvoljavao gospodaru da ga izaziva, kadija je u kratkim crtama ispričao najvažnije događaje iz prethodne nedelje. Bio je to uobičajen izveštaj o najsitnijim pitanjima koja se tiču vođenja države, ali bilo je teško ne biti opčinjen njegovim jezičkim bravurama. Svaka je reč bila pažljivo odabrana, svaka rečenica lepo sklopljena, a zaključak u distihu. Ovaj je čovek zaista umeo da zadivi. Čitav izveštaj trajao je sat vremena, a kadija nijednom nije pogledao u svoje beleške. Kakvo izvanredno pamćenje!

Sultan je bio naviknut na kadijin način podnošenja izveštaja, i dugo bi držao oči zatvorene za vreme izvrsnog izlaganja njegovog sekretara.

„A sada prelazim na jedno važno pitanje, o čemu ćeš ti morati da presудиš, gospodaru. Radi se o tome da je jedan tvoj zapovednik ubio drugog.“

Sultan se prenu.

„Zašto mi to nije ranije rečeno?“

„Događaj o kome govorim zbio se pre samo dva dana. Ceo juče-rašnji dan proveo sam u utvrđivanju istine. Sada mogu da ti ispričam sve.“

„Slušam, El Fadile.“

Kadija poče svoju priču.